

DOCTOR HONORIS CAUSA

Uniwersytetu
Humanistyczno-Przyrodniczego
Jana Kochanowskiego w Kielcach

prof. zw. dr hab.

Wojciech Wrzesiński

DOCTOR HONORIS CAUSA

Uniwersytetu
Humanistyczno-Przyrodniczego
Jana Kochanowskiego w Kielcach

SENAT
UNIwersytetu HUMANISTYCZNO-
-PRZYRODNICZEGO
Jana Kochanowskiego w Kielcach

na wniosek
RADY WYDZIAŁU HUMANISTYCZNEGO

Uchwałą z dnia 29 kwietnia 2010 roku
nadał tytuł

DOKTORA HONORIS CAUSA

prof. zw. dr. hab.
Wojciechowi Wrzesińskiemu

Jednemu z najwybitniejszych uczonych polskich
w dziedzinie historii najnowszej
i człowiekowi szczególnie zasłużonemu dla polskiej nauki

Kielce, 10 maja 2010 roku

PROMOTOR

Prof. zw. dr hab. Adam Massalski

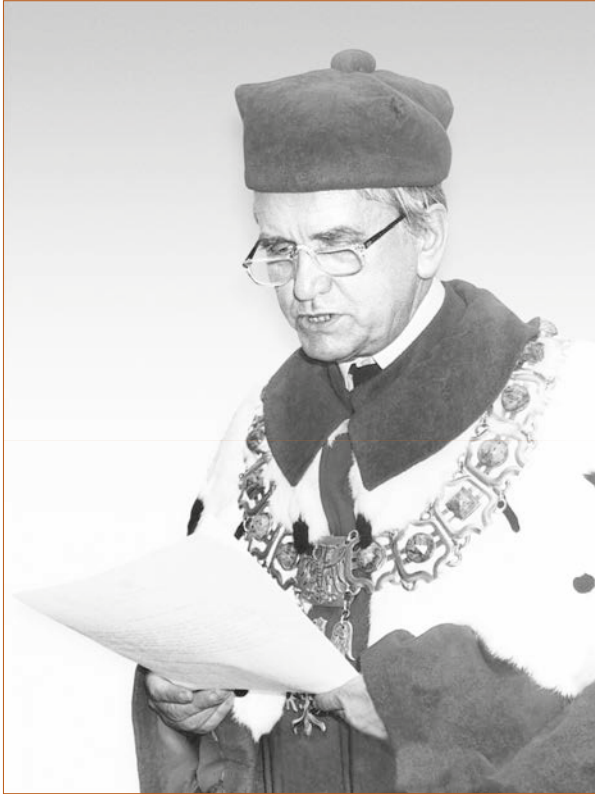

REKTOR

Prof. zw. dr hab. Regina Renz

DZIEKAN

Prof. dr hab. Jadwiga Muszyńska

John

LAUDACJA

z okazji nadania tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach
prof. zw. dr. hab. Wojciechowi Wrześcińskiemu

Magnificencje, Prześwietny Senacie,
Wielce Czcigodny Panie Profesorze, Dostojni Goście

Wydarzeniem nobilitującym i podnoszącym prestiż Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach jest fakt, że w ślad za czterema innymi polskimi uczelniami możemy nadać godność doktora honoris causa tak wybitnej jednostce, jaką jest Profesor Wojciech Wrześciński. Słusznie w wielu opiniach na temat Jego osoby można odnaleźć stwierdzenia, że należy On do grona najwybitniejszych polskich uczonych.

Urodził się w 1934 roku w Krzywosądzcy na Kujawach, w rodzinie inteligenckiej, o niepodległościowych i katolickich tradycjach. Miejscowość ta upamiętniona jest na kartach naszej historii jako miejsce krwawych bojów w czasie powstania styczniowego. Maturę uzyskał w znanym, prowadzonym przez Księży Salezjanów, i słynącym z bardzo wysokiego poziomu liceum w Aleksandrowie Kujawskim. Studia historyczne odbył na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie znaczący wpływ na Jego przyszłe prace badawcze i formację intelektualną wywarli profesorowie Karol Górski i Witold Łukasiewicz. Już wówczas dał się poznać jako nietuzinkowy student. Działal w studenckim

kole naukowym historyków, w ramach którego podjął swą pierwszą pracę badawczą na Warmii i Mazurach, gdzie wraz z grupą kolegów latem 1954 roku prowadził badania terenowe. Przedmiotem ich zainteresowania była walka młodzieży Warmii i Mazur o wyzwolenie społeczne i narodowe.

Kolejnym etapem jego kariery zawodowej było podjęcie w 1955 roku z nakazu pracy stanowiska kierownika jednego z działów w ówczesnym Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Olsztynie. Nie można sobie wyobrazić lepszej drogi rozwoju kariery naukowej dla młodego historyka.

Niebawem nastały lepsze czasy dla badaczy historii najnowszej, nadszedł bowiem polski październik i zelżały nieco okowy cenzury, i jak to się dziś popularnie nazywa, mobbing ideologiczny. Ożywiły się lokalne środowiska intelektualne i regionalistyczne, zaistniała możliwość skupiania się w organizacje społeczno-naukowe. Nic więc dziwnego, że w Olsztynie, między innymi z inicjatywy i dzięki zabiegom przyszłego profesora, a także Tadeusza Orackiego i Janusza Jasińskiego, powstał Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego. Stał się on zresztą niebawem kolejnym miejscem pracy Profesora. Działania organizacyjne nie spowodowały zaniechania badań naukowych. Ich owocem była obroniona w 1965 roku praca doktorska *Ruch polski na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach 1920–1939*, która powstała pod kierunkiem profesora Witolda Łukaszewicza. Doktorat ten został nagrodzony przez „Politykę” oraz zyskał zasłużony rozgłos w kraju. Był to najlepszy moment na zaproszenia do podjęcia pracy dydaktycznej i naukowej na Uniwersytecie we Wrocławiu, gdzie wówczas skupiona była znakomita kadra historyków, takich jak Ewa i Karol Maleczyń-

scy, Roman Heck, Władysław Czapliński, Stefan Iglot, Marian Haisig, Józef Gierowski, Józef Leszczyński, Adam Galos oraz wielu innych z młodszego pokolenia, którzy niebawem osiągnęli tytuły profesorskie. Bardzo szybko udało Mu się odnaleźć w nowym środowisku, w którym niebawem zaczął odgrywać jedną z czołowych ról. Nie rezygnując z eksplorowanej dotychczas tematyki badań, poszerzył ją o kolejne pola tematycznie związane z dziejami stosunków polsko-niemieckich. Dołączył wtedy do zespołu, którego liderem był profesor Henryk Zieliński. Owocem żmudnych kwerend archiwalnych stała się rozprawa opublikowana w 1970 roku, zatytułowana *Polski ruch narodowy w Niemczech (1922–1939)*. Ukazywała ona w sposób niezwykle erudycyjny i źródłowo udokumentowany postawy Polaków oraz rolę Związku Polaków w Niemczech. Publikacja okazała się nie tylko niezmiernie ważnym wydarzeniem w świecie nauki historycznej, lecz także stała się podstawą do przeprowadzenia przewodu habilitacyjnego. W tym przypadku również punkt wyjścia do stworzenia narracji stanowiły niezwykle istotne i dokładne badania źródłowe w archiwach polskich i niemieckich, a także czasochłonna eksploracja źródeł drukowanych, w tym legislacyjnych. Niezaprzeczalnym atutem pracy był fakt, że Autor uchwycił w niej proces przemian, jakie zachodziły w stosunkach polsko-niemieckich w ciągu dwudziestolecia międzywojennego, a także przedstawił liczebność i stan zorganizowania społeczności polskiej w Niemczech. Książka przyczyniła się do zapoczątkowania całej serii prac badawczych na temat przemian świadomości Polaków mieszkających na terytorium III Rzeszy, a także roli w budzeniu świadomości narodowej, jaką odgrywały w tym zakresie polskie placówki dyplomatyczne działające w tym kraju.

Po uzyskaniu habilitacji Profesor Wojciech Wrzesiński powrócił do tematów podejmowanych już wcześniej, dotyczących historii Warmii i Mazur. Efektem Jego badań była książka *Plebiscyty na Warmii, Mazurach i Powiślu w 1920 roku*, opublikowana w 1974 roku wraz z wydawnictwami źródłowymi z archiwów polskich i niemieckich.

Publikacje i stopniowo rozszerzający się zasięg kontaktów naukowych w ośrodkach historycznych w Polsce i zagranicą spowodowały, że Profesor Wojciech Wrzesiński stał się znany i ceniony nie tylko w swych macierzystych środowiskach naukowych, lecz także zyskał miano autorytetu ogólnopolskiego w dziedzinie historii najnowszej. Tygodnik „Polityka” na przykład powołał Go w skład jury konkursów w zakresie prac historycznych z najnowszej historii Polski. Towarzyszyły temu liczne awanse organizacyjne: objęcie stanowiska dyrektora Instytutu Historii na Uniwersytecie Wrocławskim, a następnie funkcji dziekana Wydziału Historyczno-Filozoficznego i prorektora, aż wreszcie dwukrotny wybór na rektora tej uczelni w okresie transformacji ustrojowej w Polsce. Równolegle osiągał coraz wyższe szczeble w hierarchii naukowej. Od 1977 roku był już profesorem nadzwyczajnym (w wieku 43 lat, co w naukach humanistycznych należy do rzadkości), a od 1989 roku profesorem zwyczajnym.

Gdy analizujemy dorobek piśmienniczy Profesora Wojciecha Wrzesińskiego, liczący prawie osiemset opublikowanych pozycji (niektórzy podają, że około tysiąca), wśród których jest kilkadziesiąt obszernych książek dotyczących historii Polski, Niemiec i Czech, budzi to nasz podziw, u wielu wywołuje nutkę zazdrości, ale na pewno u wszystkich refleksję, jak to jest możliwe, że dokonał tego jeden uczony. Wszak dzieła Jego autorstwa, między

innymi *Sąsiad. Czy wróg? Ze studiów nad kształtowaniem obrazu Niemca w Polsce w latach 1795–1939* (trzy wydania: Wrocław 1992, 2002 i 2007), liczą ponad osiemset stron tekstu, a do ich napisania niezbędna jest niezwykła erudycja oraz wiele godzin pracy, spędzonych dawniej przy maszynie do pisania, a dziś przy klawiaturze komputera. Ponadto zdecydowana większość dzieł, które wyszły spod pióra Profesora, wymagała kwerend archiwalnych w językach obcych, głównie niemieckim. Wystarczy w tym miejscu przywołać znaczącą monografię *Prusy Wschodnie w polskiej myśli politycznej 1864–1945*, współautorstwo *Historii Uniwersytetu Wrocławskiego 1702–2002*, a także uznawaną za w pełni wyczerpującą to zagadnienie pracę (napisaną wspólnie z Bohdanem Koziello-Poklewskim) *Szkolnictwo polskie na Warmii, Mazurach, Powiślu w latach 1919–1939*.

Prace naukowe Profesora Wojciecha Wrzesińskiego cechuje głęboka refleksja metodologiczna, a także sięganie do metod badawczych nauk pokrewnych. We wstępie do książki *Sąsiad. Czy wróg?...* pisał: „Dzisiaj badania nad współczesnymi hetero- i autostereotypami są prowadzone przy wykorzystaniu badań empirycznych, charakterystycznych przede wszystkim dla studiów socjologicznych. Ich wyniki dostarczając wniosków o współczesnym charakterze stereotypów etnicznych, pozwalają jednak także korygować wyniki badań historycznych, podejmowanych najczęściej na podstawie wcześniej generowanej listy właściwości wyróżnionych dla badanych współczesnych społeczności narodowych”. Dzięki tej publikacji ukazana została jeszcze jedna, charakterystyczna dla Niego jako pisarza cecha: odwaga w podejmowaniu trudnych i bardzo trudnych problemów, nieraz nasyconych negatywnymi emocjami, zakorzenionych w świadomości Polaków od wielu lat. Ten element

wyróżniający pisarstwo Profesora ujawnił się już w momencie wyboru pierwszych tematów badawczych. Nie można też pominąć Jego zasług w nadaniu właściwego rytmu pracom redakcyjnym serii wydawniczej „Polska myśl polityczna XIX i XX wieku” i związanych z nią licznych konferencji interdyscyplinarnych, w czasie których znalazło się miejsce dla jakże skomplikowanej i trudnej problematyki Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej.

Nie popełni błędu ten, kto stwierdzi, że w osobie Profesora Wojciecha Wrzesińskiego skumulowały się najlepsze cechy uczonego, którego rozwój i działania sięgają do tradycji naukowych uniwersytetów kresowych: wileńskiego, którego spadkobiercą był uniwersytet toruński, i lwowskiego, po którym dziedziczył Uniwersytet Wrocławski.

Cechą wyróżniającą osobę Profesora Wojciecha Wrzesińskiego spośród wybitnych uczonych jest także to, że dzięki pracowitości, pasji badawczej i talentowi, oraz niezwyklej intuicji, wyprzedzał swych rówieśników w karierze naukowej i organizacyjnej na polu nauki. Miał 21 lat, gdy w 1955 roku ukończył studia uniwersyteckie z wyróżnieniem. Doktorat uzyskał w wieku lat 30, habilitację w wieku 40 lat, wreszcie profesurę, mając zaledwie 43 lata. Jedynie ze względów politycznych na profesurę zwyczajną musiał czekać do 55. roku życia.

Wyróżniony godnością członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk, członka Polskiej Akademii Umiejętności, był wybierany dwukrotnie na prezesa Polskiego Towarzystwa Historycznego, zasiadał w Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych. Wchodził w skład Komisji Historycznej i Komitetu Badań nad Polonią PAN, sprawował godność kuratora Instytutu Zachodniego w Poznaniu. Był także redaktorem „Komunikatów

Warmińsko-Mazurskich”, członkiem komitetów redakcyjnych liczących się w Polsce i w Europie pism naukowych: „Dziejów Najnowszych”, „Wiadomości Historycznych”, „Śląskiego Kwartalnika Historycznego Sobótka”, „Zarania Śląskiego” i innych. Należy również przywołać fakt, że był organizatorem trzech wielkich kongresów historyków: kolejnych Zjazdów Powszechnych Historyków we Wrocławiu, w Krakowie i w Olsztynie.

Równie imponująca jest działalność dydaktyczna Profesora. Wypromował około pięćdziesięciu doktorów, wielu magistrów, wydał liczne opinie w sprawie habilitacji i tytułów naukowych profesora. Jako gorący patriota i świadomy obywatel nie pozostał Profesor Wojciech Wrzesiński obojętny, gdy w Polsce dokonywał się przełom w czasach „Solidarności”, a później wobec stanu wojennego. Jak wielu innych, swą postawą wywołał konsekwencje, które pozostawiły wyraźne piętno w Jego życiorysie. Służba bezpieczeństwa bowiem w niewybredny sposób próbowała zohydzić Go w oczach współpracowników i wychowanków. Nie uchylał się jednak od działalności społecznej. Służył swą pomocą „Wspólnocie Polskiej”, organizacji pozarządowej sprawującej opiekę nad Polakami poza granicami kraju.

Można więc postawić sobie pytanie, kiedy na te wszystkie dokonania znajdował czas, jak organizował sobie życie? Krążyło po Polsce powiedzenie, że do perfekcji opanował umiejętność prowadzenia pracy naukowej i organizacyjnej w pociągach relacji Wrocław–Warszawa, Warszawa–Wrocław oraz w czasie podróży do miejscowości, w których ulokowane były oddziały Polskiego Towarzystwa Historycznego. Są podstawy, aby sądzić, że praca ta odbywała się nie tylko w pociągach, lecz także nocami, kosztem zdrowia i wypoczynku.

Wyróżnienia, jakie Profesor Wojciech Wrzesiński otrzymał w dotychczasowym pracowitym i obfitującym w wielkie dokonania życiu, są bardzo liczne. Wspomnijmy jednak tylko o tych, które w pełni satysfakcjonują każdego uczonego. Czterokrotnie odznaczony został tytułem doktora honoris causa. Wyróżnienie to otrzymał na uniwersytetach w Opolu i w Szczecinie, w Akademii Pedagogicznej w Krakowie (obecnie Uniwersytet Pedagogiczny) i na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie. Dziś dołącza do nich Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach, z którym Profesor Wojciech Wrzesiński także jest związany poprzez uczestnictwo w procesie awansu zawodowego naszej kadry naukowej, w tym wygłaszającego te słowa.

Pragnę wyrazić ogromną wdzięczność Radzie Wydziału Humanistycznego, że mogłem dostąpić zaszczytu wygłoszenia laudacji w przewodzie nadania godności doktora honoris causa naszej uczelni Profesorowi Wojciechowi Wrzesińskiemu bezsprzecznie wielkiemu autorytetowi, a Jemu okazać najwyższą cześć i uznanie za wszystko, czego dokonał. Pozostawał bowiem zawsze wierny zasadzie, że historyk powinien poszukiwać prawdy, a dowiódł tego całym dotychczasowym życiem.

Prof. zw. dr hab. Adam Massalski

OPINIA

w sprawie nadania tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach prof. zw. dr. hab. Wojciechowi Wrzesińskiemu

Uważam za prawdziwy zaszczyt, że dzięki decyzji Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach mam możliwość przedstawienia opinii o dorobku naukowym Profesora Wojciecha Wrzesińskiego, zaliczanego do najwybitniejszych uczonych polskich w dziedzinie historii najnowszej, który wiele lat temu, jako młody docent, był promotorem mojej rozprawy doktorskiej. Opinia ta dotyczy uczonego znanego w naszym środowisku historycznym i zagranicą z wieloletniej i wielce owocnej działalności naukowej, cenionego także z powodu Jego licznych zasług dla organizacji życia akademickiego i dydaktyki uniwersyteckiej.

Już prawie 55 lat Profesor Wojciech Wrzesiński prowadzi badania naukowe, zajmując się różnorodnymi, na ogół nowymi, trudnymi i kontrowersyjnymi zagadnieniami z zakresu historii najnowszej. Swoim bogatym dorobkiem wniósł trwały wkład w rozwój piśmiennictwa historycznego w Polsce i osiągnął wysoką pozycję zawodową oraz niekwestionowany autorytet uczonego i badacza.

Wojciech Wrzesiński urodził się w 1934 roku na Kujawach, niedaleko Ciechocinka, w rodzinie inteligenckiej o tradycjach niepodległościowych i katolickich. Maturę uzyskał w Aleksandrowie Kujawskim, kończąc tamtejsze Gimnazjum Księży

Salezjanów. Jest absolwentem Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Podczas studiów pozostawał pod intelektualnym wpływem dwóch znakomitych profesorów: Karola Górskiego i Witolda Łukaszewicza, skrajnie różnych osobowości oraz reprezentantów dwóch odmiennych światopoglądów i postaw politycznych, odrębnych również dyscyplin naukowych: historii średniowiecznej i najnowszej. Patrząc z dzisiejszej perspektywy, przekonani jesteśmy, że Wojciech Wrzesiński dokonał słusznego wyboru, decydując się na seminarium z historii najnowszej. Trafnie przeczuł, że pod względem badawczym więcej w niej jest do zrobienia i dostrzegł, że istnieją luki tematyczne w historiografii. W przyszłości z powodzeniem udało Mu się je zapełnić.

Po ukończeniu studiów w 1955 roku nakazem pracy został skierowany do Archiwum Wojewódzkiego w Olsztynie, gdzie znalazł przyjaciół i wspólnie z nimi ambitnie rozpoczął pionierskie badania nad dziejami Warmii i Mazur. Na ich kierunek i rozmach bez wątpienia miał wpływ bliski już wtedy koniec epoki stalinowskiej i zeżalenie ideologicznych „okowów” nałożonych na historię najnowszą. W dorobku młodego pracownika archiwum podjęte badania zaowocowały w 1957 roku pionierskimi studiami nad zasiedleniem Warmii i Mazur po II wojnie światowej oraz analizami procesów demograficznych tego regionu. Niedługo później Olsztyn zaczął się liczyć na naukowej mapie Polski. Doprowadziło to do powstania w tym mieście Stacji Naukowej Polskiego Towarzystwa Historycznego, przekształconej w 1961 roku w Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego. Wydaje się to oczywiste, ale dla porządku dodam, że Wojciech Wrzesiński należał do ścisłego grona inicjatorów jego powołania i współzałożycieli, odcisnął także swój ślad na

dalszych jego losach. W 1984 roku Profesor został wybrany przewodniczącym Rady Naukowej wspomnianego Ośrodka, a w 1987 roku objął również stanowisko redaktora „Komunikatów Warmińsko-Mazurskich” – naukowego organu Ośrodka. Obie te funkcje z wielkim organizacyjnym i naukowym pożytkiem dla środowiska olsztyńskiego sprawuje do dziś.

Intensywne badania archiwalne nad zagadnieniami narodowościowymi Warmii i Mazur, niepodjęwanymi wcześniej ze względów politycznych i cenzuralnych, rychło zwróciły uwagę środowisk intelektualnych na młodego badacza. Naukowy rozgłos zyskała opublikowana w 1963 roku przez Instytut Zachodni w Poznaniu Jego rozprawa doktorska zatytułowana *Ruch polski na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach 1920–1939*. W następnym roku, w uznaniu za nowatorstwo tematyki badawczej książki i jej znakomite udokumentowanie źródłowe, uhonorowano ówczesnego Doktora Wojciecha Wrzesińskiego nagrodą „Polityki”, a Profesor Henryk Zieliński, członek redakcyjnego jury, zaproponował Mu pracę w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego, którą podjął w 1965 roku.

We Wrocławiu Wojciech Wrzesiński wszedł w nowe środowisko naukowe i intelektualne, rozpoczynając niezwykle twórczy okres życia. We Wrocławiu przeszedł wszystkie dalsze etapy kariery naukowej i uniwersyteckiej, szybko zdobywając w tym środowisku szacunek i zaufanie. Wrosł w nie tak bardzo, że powszechnie sądzi się, że to we wrocławskiej uczelni odbywał studia.

W ciągu następnych dziesięcioleci w strukturach organizacyjnych Uniwersytetu Wrocławskiego Profesor Wrzesiński sprawował praktycznie wszystkie możliwe funkcje: poczynając od kierownika Zakładu Historii Najnowszej, poprzez funkcję wice-

dyrektora, a potem wieloletniego – aż do przejścia na emeryturę – dyrektora Instytutu Historycznego. W latach 1972–1974 był dziekanem Wydziału Filozoficzno-Historycznego oraz prorektorem w latach 1980–1981 i rektorem w latach 1990–1994.

Profesor Wojciech Wrzesiński ujawniał zawsze nie tylko wielką energię organizacyjną, lecz także niezwykłą inwencję w podejmowaniu kolejnych naukowych zadań, nowatorskich i badawczo inspirujących. Pracując we Wrocławiu, nie zrezygnował jednak z wcześniejszych zainteresowań dziejami Warmii i Mazur, ale nawet je rozszerzył pod względem terytorialnym i merytorycznym na dzieje byłej Dzielnicy Pruskiej i stosunków polsko-niemieckich w XIX–XX wieku. W dorobku naukowym Wojciecha Wrzesińskiego na trwałe pojawiły się zagadnienia polityki narodowościowej państwa pruskiego i Rzeszy wobec polskich mieszkańców w ich prowincjach wschodnich. Interesowały Go kwestie prasy i szkolnictwa polskiego na tym obszarze oraz przejawy akcji germanizacyjnej w dwudziestoleciu międzywojennym i przeciwdziałanie jej ze strony Związku Polaków w Niemczech. Jego prace inspirowały podobne badania w kraju, wkrótce powstały studia o innych obszarach pogranicza polsko-niemieckiego, na przykład na temat Babimojszczyzny, ziemi złotowskiej, ziemi pilskiej. W 1970 roku wielkim naukowym osiągnięciem okazała się Jego kolejna praca, jaką była opublikowana wtedy rozprawa habilitacyjna zatytułowana *Polski ruch narodowy w Niemczech (1922–1939)*. Uznano ją za ważne wydarzenie naukowe, gdyż na podstawie skrupulatnie wykorzystanych źródeł polskich i niemieckich Autor całościowo ukazał mniejszość polską zamieszkałą w Republice Weimarskiej i w III Rzeszy, przedstawiając jej liczebność, stan zorganizowania politycznego, przemiany w swia-

domości narodowej oraz politykę wobec niej państwa polskiego. Profesor Wrześniński potrafił ukazać istotę procesów narodowościowych wśród Polonii w Niemczech i obiektywnie przedstawić ewolucję stosunków polsko-niemieckich w ciągu międzywojennego dwudziestolecia. Jego praca stała się wówczas niejako wstępem do nurtujących polskie środowisko historyczne przez całą dekadę lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku ostrych dyskusji wokół przemian świadomości narodowej mniejszości polskiej i organizacyjnej roli Związku Polaków w Niemczech oraz trudnych do jednoznacznej oceny skutków zaangażowania się w jego działalność polskiej służby dyplomatycznej i konsularnej. Później dopiero pojawiły się – organizacyjnie skupione w Krakowie – systematyczne badania nad Polonią w Europie i na świecie, w których znaczący udział miał również Profesor Wrześniński.

O naukowym znaczeniu rozprawy habilitacyjnej i jej nieprzemijającej wartości pomimo upływu lat niech świadczy fakt, że obecnie mamy już trzecie jej wydanie. Z kolei dowodem na utrzymywanie tematyki wcześniejszych badań była opublikowana w 1974 roku nowa książka, zatytułowana *Plebiscyty na Warmii, Mazurach i Powiślu w 1920 roku*, której towarzyszyły też naukowe wydania polskich i niemieckich archiwaliów.

Równoległe Profesor Wrześniński w szerszym zakresie zajął się dziejami Śląska, początkowo skupiając się na działalności Dzielnic I Związku Polaków w Niemczech, biografiach jego działaczy i dziejach polskiej prasy, a następnie na wielu zagadnieniach politycznych i gospodarczych, na przykład na rozwoju szkolnictwa mniejszościowego, spółdzielczości oraz przeobrażeń polskiego wychodźstwa ekonomicznego. Ważną cechą Jego zainteresowań badawczych związanych ze Śląskiem było traktowanie tego obsza-

ru z perspektywy ogólnopolskiej i niemiecko-czechosłowackiego sąsiedztwa. Ta szeroka perspektywa badań okazała się niezwykle cenna i naukowo owocna, co spowodowało, że wokół Profesora Wojciecha Wrzesińskiego szybko skupiło się grono badaczy, wywodzących się nie tylko ze środowiska wrocławskiego, lecz także z Katowic, z Opola, z Zielonej Góry, ze Szczecina i z Poznania. Wspólnie z nimi podjął On w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia kompleksowe badania nad dziejami Śląska i obszarów sąsiednich, od czasów prehistorycznych do współczesności. W ramach wprowadzonych wtedy programów centralnie sterowanych (istniejących aż do początku lat dziewięćdziesiątych) Profesor Wojciech Wrzesiński skierował badania na obszary wcześniej w nich nieuwzględniane, takie jak fenomen śląskiej odrębności w polskich i niemieckich dziejach, problemy zmian granic państwowych i etnicznych na terenie Śląska, wytwarzania się barier społecznych i gospodarczych wobec ziem sąsiednich. Ogrom Jego dokonań w tym zakresie trudno przecenić, ponieważ przez kilka zaledwie lat powstało z historii i nauk pokrewnych (archeologii, etnologii), historii i geografii gospodarczej oraz językoznawstwa wiele wydawnictw źródłowych, monografii i wieloautorskich tomów, których większość opublikowano w trójjęzycznie zatytułowanej serii wydawniczej „Dzieje Śląska”. Wydaje się, że dzisiejszy wysoki poziom historiografia śląska w dużym stopniu zawdzięcza Profesorowi Wrzesińskiemu. W tamtych bowiem latach Jego prace naukowe obejmowały wiele pionierskich zagadnień badawczych, jak chociażby badania nad dziejami Uniwersytetu Wrocławskiego. Zaowocowały one źródłowymi studiami nad przeszłością tej uczelni – wcześniej austriacko-pruską i powojenną, od 1945 roku związaną z naukową tradycją lwowską i w pewnym zakresie rów-

niez z krakowską. On sam zainteresowania przeszłością Uniwersytetu Wrocławskiego zwięździł obszernym opracowaniem dziejów uczelni od 1945 roku do końca XX wieku. Inspirował również powstanie na jej temat wielu opracowań monograficznych, rozpraw doktorskich, powołał też specjalną serię wydawniczą „Studia i materiały z dziejów Uniwersytetu Wrocławskiego”. Badania te zakończono syntetycznym dziełem, którego Profesor jest współautorem, zatytułowanym *Historia Uniwersytetu Wrocławskiego 1702–2002*, wydanym w 300-lecie powstania tej uczelni.

Profesor Wojciech Wrzesiński cieszy się wielkim autorytetem w społeczności historyków również ze względu na Jego prace nad polską myślą polityczną XIX i XX wieku. Jego nieprzemijającą zasługą, w opinii środowiska historycznego w kraju i zagranicą, była twórcza kontynuacja (po śmierci w 1981 roku Profesora Henryka Zielińskiego) badań w tym zakresie. Pod Jego redakcją seria wydawnicza „Polska myśl polityczna XIX i XX wieku” (tomy 5–13) nabrała naukowego rozmachu. Poszczególne jej tomy to rezultat interdyscyplinarnych naukowych spotkań historyków, historyków literatury, historyków sztuki, socjologów i politologów. W nowoczesnej formie podjęli oni badania poświęcone różnorodnym nurtom politycznym oraz ich ideologom i przywódcom, powstawały analityczne studia nad procesami tworzenia się i funkcjonowania mitów politycznych oraz stereotypów etnicznych. Naukowa ranga prac publikowanych w kolejnych tomach wspomnianej serii oraz w odrębnych monografiach miała rezonans ogólnopolski i inspirowała podobne badania w wielu ośrodkach akademickich w Polsce.

W ostatnich dziesięcioleciach XX wieku Profesor Wrzesiński opublikował prace, które weszły do kanonu polskiego piśmien-

nictwa historycznego i stały się jego chlubą. Wśród najważniejszych osiągnięć z tego okresu wymienić należy książkę *Warmia i Mazury w polskiej myśli politycznej 1864–1945*, której dotychczas ukazały się dwa wydania, w 1984 i 1999 roku. Jest ona pierwszą w naszej historiografii syntezą polskich zainteresowań tymi dwoma obszarami w ciągu XIX i XX wieku. Dzięki niej Profesor Wrzesiński wprowadził do naszej pamięci zbiorowej ogrom faktów, a nade wszystko ludzi, których przeszłe publicystyczne i naukowe starania miały uratować dla polskośći ziemie warmińską i mazurską oraz ich mieszkańców. Równie ważnym i pionierskim dziełem było wydane w 1992 roku (i ponownie w 2001 roku) obszerne opracowanie *Sąsiad. Czy wróg? Ze studiów nad kształtowaniem obrazu Niemca w Polsce w latach 1795–1939*, w którym Profesor przedstawił źródłowo udokumentowaną ewolucję stereotypu Niemca w polskiej opinii publicznej od upadku I Rzeczypospolitej do II wojny światowej. Ta niezwykle erudycyjna książka została dobrze przyjęta w polskim środowisku historycznym, zyskała także uznanie w Niemczech, owocując przyznaniem w ówczesnej Republice Federalnej Niemiec Profesorowi Wrzesińskiemu prestiżowej nagrody państwowej. Dowiodła bowiem, że o sprawach trudnego polsko-niemieckiego sąsiedztwa Profesor Wrzesiński potrafi pisać w sposób wysoce zobiektywizowany, który może służyć porozumieniu i zbliżeniu obu narodów.

Pracowite i twórcze życie uczonego i badacza wieńczy bibliografia opublikowanych prac, licząca obecnie niemal 800 pozycji. Wśród nich jest kilkanaście obszernych monografii i syntez, których ustalenia badawcze na stałe weszły do obiegu naukowego, wytyczając nowe kierunki i obszary badań, pozwoliły też na skorygowanie wielu powszechnie powtarzanych tez i błędnych ocen.

Intensywna praca naukowa nie ograniczała innych form aktywności Profesora Wrzesińskiego. Poszczycić się może – jak niewielu uczonych w Polsce – znaczącymi osiągnięciami wychowawczymi w kształceniu młodej kadry: wypromował bowiem dotychczas prawie 60 doktorów, z których kilkoro jest już dziś profesorami zwyczajnymi, a pod jego kierunkiem przygotowanych zostało około 400 prac magisterskich. Dzięki przygotowaniu licznych prac recenzyjnych miał On także znaczący wpływ na wydanie wielu rozpraw doktorskich, a w jeszcze większym stopniu – praktycznie na terenie całego kraju – miał swój udział w przeprowadzeniu przewodów habilitacyjnych i awansów profesorskich. Warto w tym kontekście dodać, że Profesor Wojciech Wrzesiński wprawdzie jest człowiekiem wymagającym, ale bardzo życzliwym, szczególnie wobec młodych badaczy. Długa zatem byłaby lista historyków polskich, którym Jego pomoc i zaangażowanie ułatwiły uzyskanie grantów i zagraniczne pobyty badawcze, a pośrednio awans naukowy. Rozwój naukowy zawdzięcza Mu nie tylko środowisko historyków wrocławskich, lecz także Uniwersytetu Opolskiego i Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, do których powstania walnie się przyczynił. Obie wymienione uczelnie oraz Akademia Pedagogiczna w Krakowie i Uniwersytet Szczeciński, w uznaniu Jego wybitnych zasług na polu nauki historycznej, nadały Mu doktoraty honorowe.

Profesor Wojciech Wrzesiński cieszy się wielkim autorytetem w społeczności historyków, ponieważ pamiętają oni, że mimo ideologicznie zmiennych i narzucanych odgórnie nakazów badawczych oraz politycznie skomplikowanych naszych powojennych losów, zawsze opowiadał się za wolnością badań i prawem do publikowania ich wyników uzasadnionych podstawami źród-

łowymi. Pod wpływem własnych życiowych doświadczeń wysoko stawia zawsze etykę uczonego, oczekując postępowania zgodnego z wymogami warsztatu historycznego.

W latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku, jako autor i redaktor wydawanych prac i serii historycznych, nieustannie toczył boje z czujną cenzurą państwową. Atakowano Go z powodu aktywnego włączenia się w działalność „Solidarności”, i to na wielu różnych płaszczyznach jej funkcjonowania. Z tego powodu był też inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa. W stanie wojennym władze zmusiły Go do ustąpienia z funkcji prorektora Uniwersytetu Wrocławskiego i odebrały Mu (chyba jednemu w Polsce) kierownictwo Zakładem Historii Najnowszej. Doświadczył ponadto długoletniej blokady awansu na stanowisko profesora zwyczajnego, która trwała aż do zmian politycznych w 1989 roku.

Podsumowując, pragnę podkreślić, że wybitne dokonania naukowe Profesora Wojciecha Wrzesińskiego dostrzegalne są na wielu polach badawczych. Z Jego nazwiskiem związane są powojenne badania nad dziejami Warmii i Mazur, które pioniersko zainicjował w latach pięćdziesiątych, a w następnych twórczo rozwinął na całość ziem polskich pod władzą pruską i niemiecką, kształtując o nich wiedzę historyczną Polaków. Równie szeroką perspektywę miały badawcze zainteresowania Profesora dziejami Śląska, ujmowane – jak to zaznaczono – w aspekcie ogólnopolskim i niemiecko-czechosłowackiego sąsiedztwa. Zaslugą jego własnych zainteresowań były szeroko później rozbudowywane badania nad obrazem Niemca w Polsce, mitami i stereotypami w polskiej myśli politycznej. Niezależnie już od wymienionych tu osiągnięć badawczych trzeba stwierdzić, że w dorobku Profesora znajdują się też naukowo znaczące i odnotowywane w histo-

riografii innych państw prace w językach polskim, niemieckim, angielskim i rosyjskim, w których podejmował wiele istotnych zagadnień z dziejów Polski i jej miejsca między Niemcami a Rosją od schyłku XIX wieku do współczesności. Tak rozległych horyzontów badawczych dowodzą chociażby wydane cztery tomy studiów (piąty w druku) zatytułowanych *Między Królewcem, Warszawą, Berlinem a Londynem*.

Zasygnalizowane tu nurty badawcze i osiągnięcia naukowe z nimi związane dowodzą, że dorobek Profesora Wojciecha Wrześnińskiego jest ogromny i pod względem naukowym ma szczególną rangę. Wybitną rolę od dziesięcioleci Profesor odgrywa w organizacji polskiej nauki historycznej i szkolnictwa wyższego. Od 1997 roku jest członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, zasiada w wielu towarzystwach, komitetach i radach naukowych oraz redakcjach czasopism. Przez wiele lat był kuratorem Instytutu Zachodniego, w 1991 roku powołano Go do Rady do Spraw Nauki przy Prezydencie RP oraz do Komisji Nagród przy Prezesie Rady Ministrów. Obecnie już czwartą kadencję należy do grona członków Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych. Wybierano go do Komitetów Polskiej Akademii Nauk – Komitetu Nauk Historycznych i Komitetu Badań nad Polonią oraz do Instytutu Historii PAN. Profesor uczestniczy w działalności Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” od chwili jego powstania, a w redakcji „Polityki” od wielu lat wchodzi w skład jury przyznającego doroczne nagrody z zakresu historii. Bliskie Profesorowi Wrześnińskiemu jest Polskie Towarzystwo Historyczne, w którym od 1983 do 1998 roku niezmiennie pełnił funkcję wiceprezesa. W 1998 roku wybrano Go prezesem tego stowarzyszenia i sprawował tę najwyższą funkcję przez

dwie kadencje, do 2003 roku. W 1999 roku zorganizował wielce naukowo udany i – jak dotychczas – największy w dziejach PTH Powszechny XVI Zjazd Historyków Polskich. Za tę owocną działalność był wielokrotnie wyróżniany nagrodami, a za całokształt osiągnięć naukowych otrzymał prestiżową Nagrodę Premiera Rzeczypospolitej Polskiej. Także władze wrocławskie, doceniając osiągnięcia swego sławnego mieszkańca (z Jego osobistego wyboru), uhonorowały Profesora Wojciecha Wrzesińskiego Nagrodą Miasta Wrocławia. Natomiast Olsztyn w uznaniu zasług Profesora powołał Go do grona honorowych obywateli.

Niewielu jest historyków w Polsce, którzy byliby tak znani jak Profesor Wojciech Wrzesiński i mieliby równie wiele zasług w organizowaniu życia naukowego oraz prowadzeniu badań wpływających na wytyczanie nowych kierunków naukowych i zainteresowań kilku już generacji historyków polskich. Lata naukowej pracy Profesora dowodzą, że historia jest Jego życiową pasją, którą wnikliwie bada, a Jego książki kształtują świadomość historyczną społeczeństwa i wzbogacają naszą wiedzę o przeszłości.

Wobec wybitnych dokonań naukowych i organizacyjnych Profesora Wojciecha Wrzesińskiego, z wielkim uznaniem i najwyższą aprobatą pragnę odnieść się do inicjatywy Jej Magnificencji Rektor i Wysokiego Senatu Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach w sprawie nadania Mu tytułu doktora honoris causa.

Wrocław, 10 marca 2010

Prof. zw. dr hab. Teresa Maria Kulak

OPINIA

w sprawie nadania tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach prof. zw. dr. hab. Wojciechowi Wrzesińskiemu

Profesora Wojciecha Wrzesińskiego polskie środowisko historyczne ceni nie tylko za badania naukowe, lecz także za działalność na polu organizacji nauki. Osobowość Profesora i jako naukowca, i jako obywatela, choć używanie tego ostatniego określenia staje się w naszych zwariowanych czasach trochę nie modne, ukształtowały cztery miejsca.

Po pierwsze, miejsce urodzenia. Urodził się bowiem 4 października 1934 roku na Kujawach w Krzywosądzy niedaleko Ciechocinka, maturę zaś uzyskał w Gimnazjum Księży Salezjanów w Aleksandrowie Kujawskim. Data i miejsce urodzenia sprawiają, że szybko zetknął się z problemami wzajemnego stosunku do siebie Polaków i Niemców. Relacje polsko-niemieckie na Kujawach, które Wojciech Wrzesiński będąc jeszcze w wieku szkolnym, mógł obserwować, dawały Mu doświadczenie, którego trudno szukać na kartach nawet najlepszego podręcznika do historii. Rodzinne tradycje patriotyczne i niepodległościowe ugruntowało znane z wysokiego poziomu nauczania wspomniane Gimnazjum Księży Salezjanów.

Drugim miejscem, które istotnie wpłynęło na osobowość Profesora Wrzesińskiego, nie tylko jako badacza, był Toruń i studia historyczne na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Uczył się w okresie bardzo trudnym, bo w latach 1950–1955, ale pozycję

Torunia kształtowała z jednej strony tradycja Wilna, z drugiej zaś realizacja polskich marzeń z okresu dwudziestolecia międzywojennego i intelektualistów skupionych w Instytucie Bałtyckim, mającym siedzibę właśnie w tym mieście, o Uniwersytecie Pomorskim w Toruniu. Miał on stanowić podwaliny pod polską ideologię zachodnią, a więc być nastawiony na badania problematyki polsko-niemieckiej w kontekście pomorskim i bałtyckim. Kiedy próbuję odpowiedzieć na pytanie: dlaczego profesor Wrzesiński nie jest uczonym gabinetowym, obcującym z przykurzonymi źródłami i książkami, jakby nie zwracającym uwagi na pulsujący życiem świat, zwłaszcza świat polityki, to odnoszę to do okresu toruńskiego. O Jego mistrzu Profesorze Witoldzie Łukasiewiczu napisał po czterdziestu latach: „niełatwa była to szkoła. Wymagał od nas wiele, ale nauczyliśmy się niemało. Profesor sam uwikłany głęboko w politykę, uczył nas nie tylko historii, ale i lelewelowskiego pojmowania historii, jako obowiązku angażowania się w życie publiczne. Uczył nas także, co dla osób będących poza kręgiem Jego uczniów wydaje się trudne do zrozumienia, tolerancji wobec cudzych poglądów, odpowiedzialności za własne. Kształtował krytyczny stosunek do źródeł i wymagał samodzielności w ich interpretowaniu. Przekonywał nas do tego, że historyk dziejów najnowszych, przestrzegając krytycznego stosunku do źródeł, jest skazany na samodzielność ich interpretacji, a narażony na krytykę, zazwyczaj ostrą, a mniej zasadną ze strony tych, którzy wiedzą znacznie mniej, ale sądzą, że wiedzą lepiej”. Trudno chyba o lepsze słowa obrazujące postawę Profesora Wrzesińskiego jako badacza, człowieka i społecznika.

Działania na rzecz środowiska historycznego, naukowego, obecność w wielu inicjatywach społecznych traktuje tak, jak

uczył Go profesor Łukasiewicz: jako obowiązek, i to obowiązek spełniany z pełnym oddaniem, ale i z wycuciem, oraz jako swoistą misję czynienia świata lepszym. Taka postawa sprawiła, że na początku lat osiemdziesiątych Wojciech Wrzesiński związał się z ruchem „Solidarności” i aktywnie w nim uczestniczył. Zapłacił za to nie tylko odwołaniem z funkcji prorektora Uniwersytetu Wrocławskiego, lecz także okazał się „niebezpieczny” dla ówczesnych władz również jako kierownik Zakładu Historii Najnowszej. Był to chyba jedyny przypadek, jak podkreśliła w księdze jubileuszowej dedykowanej Wojciechowi Wrzesińskiemu Profesor Teresa Kulak, że władze ingerowały na uczelni tak głęboko w jej strukturę organizacyjną. Obecność w głównym nurcie przemian skłoniła też Profesora do objęcia funkcji rektora Uniwersytetu Wrocławskiego w okresie najważniejszym dla polskiej transformacji, tj. w latach 1990–1994.

Wojciech Wrzesiński historię jako dyscyplinę naukową uprawia z pasją i jest przekonany o jej specjalnej misji dziejowej. Może czasami tęskni, tak ośmielam się podejrzewać, do XIX wieku, nazywanego wiekiem historii, i roli, jaką historycy odgrywali w kształtowaniu patriotyzmu oraz postaw społecznych, a także politycznych. Na krakowskim Zjeździe Historyków w 2004 roku wyłożył swoje credo na temat tego, czym jest historia. Niby wszyscy o tym wiemy, ale czy pamiętamy? Zatem może warto w tym miejscu przypomnieć: „historia nie jest tylko zwykłym zawodem pośród wielu innych. W istocie stanowi wielopłaszczyznową misję. Od jej wypełnienia zależy dzisiaj nie tylko rozumienie przeszłości, ale i to, jakie będą nowe, młode pokolenia, jakie systemy wartości będą one nosiły [...]. Historia, aby mogła spełniać swoje zadania, musi być znana, rozumiana, nie ksenofobiczna, a pozba-

wiona megalomanii narodowej, i opierać się musi na prawdzie, bez względu na to, jak ona może być trudna, a czasami i bolesna”.

Kolejnym etapem drogi życiowej Profesora Wrzesińskiego był Olsztyn i tamtejsze Archiwum Państwowe (wtedy Wojewódzkie). Trafił tam z nakazu pracy, zatem należałoby sądzić, że to mogło Go zniechęcić lub stanowić przekreślenie planów życiowych. W czasie pracy w Olsztynie Profesor Wrzesiński mógł obcować na co dzień ze źródłami, które po prostu miał pod ręką. To ukształtowało dodatkowo, tak należy sądzić, Jego przekonanie o ważności pracy badawczej, opartej na rozległej kwerendzie archiwalnej. Pracując w Olsztynie, Profesor Wrzesiński nie miał właściwie wyboru i musiał zająć się problematyką styku nurtu polsko-niemieckiego w dziejach tych państw, chociaż chyba sam z tego powodu specjalnie nie cierpiał. Tam też ujawniły się Jego talenty organizacyjne. Uczestniczył aktywnie w powstaniu w 1961 roku Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego i potem naukowego organu tego ośrodka – „Komunikatów Warmińsko-Mazurskich”, których nadal (od 1984 roku) jest redaktorem.

Ostatnim wreszcie miejscem, które dopełniło uformowania osobowości Profesora Wrzesińskiego i jako badacza, i jako organizatora nauki, był Wrocław. Trafił tam w 1965 roku jako ukształtowany już badacz, laureat nagrody naukowej „Polityki” z 1963 roku za książkę *Ruch polski na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach 1920–1939*. Niemały wpływ na decyzję o przeniesieniu z Olsztyna do Wrocławia miała osoba Profesora Henryka Zielińskiego. To Uniwersytet Wrocławski stał się miejscem dalszej kariery naukowej Profesora Wojciecha Wrzesińskiego, ale i miejscem, gdzie pełnił wiele funkcji, od kierownika Zakładu Historii

Najnowszej, poprzez dyrektora Instytutu Historii, dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego, prorektora, wreszcie do rektora Uniwersytetu, o czym już wspominałem, w trudnym okresie polskiej transformacji w latach 1990–1994. W czasie pracy na tym Uniwersytecie Profesor znacznie rozszerzył krąg zainteresowań badawczych, w tym między innymi o problemy historii Śląska i Czech.

Stając przed niezwykle trudnym zadaniem podjęcia się charakterystyki Profesora Wrzeńskiego jako uczonego. Jak tego dokonać, skoro bibliografia Jego prac przekracza liczbę 800, w tym jest Autorem kilkunastu książek, wydawcą serii wydawniczych i redaktorem tomów? Każda z publikacji Profesora Wrzeńskiego, każdy z artykułów wychodzących spod Jego pióra jest ważny, a kolejny ważniejszy od poprzedniego. Wiele z nich na trwałe zapisało się w dorobku polskiej historiografii z uwagi na interdyscyplinarny charakter, rozległe horyzonty i otwartość Autora.

Próbując usystematyzować dokonania naukowe Profesora Wrzeńskiego, należy je, moim zdaniem, rozpatrywać na kilku płaszczyznach, które zresztą wzajemnie się przenikają i na siebie oddziałują.

Pierwszy obszar penetracji naukowej Profesora Wrzeńskiego dotyczył stosunków na newralgicznym pograniczu polsko-niemieckim, jakim była Warmia i Mazury. W tym nurcie mieściła się wspomniana już praca *Ruch polski na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach 1920–1939* z 1963 roku oraz kolejne, zatytułowane *Plebiscyty na Warmii, Mazurach i Powiślu w 1920 roku* z 1974 roku i *Warmia i Mazury w polskiej myśli politycznej 1864–1945* z 1984 roku. Jak łatwo zauważyć, patrząc choćby na daty wydań tych pozycji, powstawały one w różnych okresach dzia-

łałości Profesora, ale wspólną ich cechą było wprowadzenie do dorobku polskiej historiografii i świadomości historycznej Polaków ogromnej liczby faktów, opartych na solidnych badaniach źródłowych, dokonaniach publicystycznych i naukowych wielu uczonych, publicystów i społeczników, przejętych politycznymi kolejami losów północno-wschodnich obszarów Rzeczypospolitej. Badania dziejów Warmii i Mazur, a także poruszanie całej problematyki historii Prus Wschodnich w pierwszym okresie badawczym Profesora prowadziło do zwrócenia uwagi na historyka, którego warsztat cechowała wyjątkowa rzetelność i odwaga w podnoszeniu tak trudnych tematów. O tej solidności świadczą też fakt, że przemijający czas ugruntowuje Jego dokonania, a praca *Warmia i Mazury w polskiej myśli politycznej 1864–1945* doczekała się drugiego wydania w nowych czasach, w 1999 roku.

Drugi obszar dokonani naukowych Profesora Wrzesińskiego, na którym trwale zapisał się w annałach polskiej historiografii, dotyczy badań nad *Polskim ruchem narodowym w Niemczech w latach 1922–1939*. Książka doczekała się już trzech wydań. Studium to było i pozostaje do dziś kamieniem milowym w poznaniu dziejów mniejszości polskiej w Niemczech w okresie międzywojennym. Oparte na skrupulatnie wykorzystanych źródłach polskich i niemieckich, obejmuje całość zagadnień politycznych, ekonomicznych i oświatowych, które nurtowały Polonię w Niemczech międzywojennych. Autor odważnie podjął problemy przemian świadomości narodowej mniejszości polskiej, odniósł się do roli, jaką odgrywał Związek Polaków w Niemczech i ukazał zaangażowanie w obronę interesów Polaków polskiej służby dyplomatycznej, zwłaszcza konsulatów RP. Praca ta jest nie do przecenienia również dla badaczy historii Pomorza Zachodniego, gdyż ukazuje

miejsce polskiej i kaszubskiej mniejszości narodowej w Związku Polaków w Niemczech na wschodnich jego obszarach, w powiatach lęborskim i bytowskim, oraz na południowej granicy prowincji na styku z powiatem złotowskim. Ziemi złotowskiej poświęcone zostało zresztą osobne opracowanie, przygotowane właśnie pod redakcją Profesora.

W ramach studiów nad problematyką niemiecką mieści się pionierskie i naukowo doniosłe dzieło wydane w 1992 i wznowione w 2002 roku: *Sąsiad. Czy wróg? Ze studiów nad ukształtowaniem się obrazu Niemca w Polsce w latach 1795–1939*. Przedstawiona została w nim, źródłowo solidnie udokumentowana, ewolucja stereotypu Niemca w polskiej opinii publicznej, od tragicznego końca Rzeczypospolitej szlacheckiej, aż do wybuchu II wojny światowej. O wyjątkowo trudnych, wręcz tragicznych problemach współzycia dwóch narodów Profesor Wrzesiński pisał w sposób rzetelnie udokumentowany i obiektywny, dając podstawy do dyskusji naukowej, wolnej od uprzedzeń narodowych i owych stereotypów. Książka ta zdobyła szeroki rozgłos nie tylko w polskim, lecz także w niemieckim środowisku historycznym. To dzięki takim badaniom, jakie przeprowadził Profesor nad stereotypem, możemy potwierdzić, że nauka historyczna wzbogaca swój warsztat poznawczy i interpretacyjny przez wprowadzenie doń nowych metod, z innych dyscyplin naukowych. Obraz naszej przeszłości jest tam przedstawiony w sposób bardziej złożony, pogłębiony i wszechstronny, pozbawiony zafałszowań, legend i mitów. Ta książka przyniosła też Profesorowi Wrzesińskiemu uznanie w Niemczech, co zaowocowało przyznaniem prestiżowej nagrody naukowej.

Profesor Wojciech Wrzesiński potrafił rozszerzyć obszar swoich badań na nowy element, a mianowicie do kontekstu pol-

sko-niemieckiego wprowadził Rosję, ukazując, jakie miejsce miała Polska w relacjach niemiecko-rosyjskich. Znalazło to odzwierciedlenie w czterotomowym zbiorze studiów *Między Królewcem, Warszawą, Berlinem i Londynem*.

Inny obszar aktywności naukowej Profesora odnosi się do badań nad polską myślą polityczną XIX i XX wieku. Na tym polu stał się kontynuatorem zamierzeń podjętych przez tragicznie zmarłego w 1981 roku Profesora Henryka Zielińskiego i, dodajmy od razu, kontynuatorem godnym. Przede wszystkim poprowadził po Profesorze jako redaktor serię wydawniczą „Polska myśl polityczna XIX i XX wieku”. Ukazało się do tej pory kilkanaście tomów poświęconych różnym nurtom politycznym i ideologicznym oraz ich przywódcom. Tutaj nie tylko zaowocowało doświadczenie Profesora z badań monograficznych, lecz także wiele problemów odnoszących się do świadomości narodowej, tworzenia się i funkcjonowania nurtów politycznych, różnych stereotypów, zostało poddanych oglądowi interdyscyplinarnemu z udziałem politologów, socjologów, historyków literatury i historyków sztuki.

Profesor Wrzesiński zajął się wreszcie problematyką regionalną – śląską, spłacając w ten sposób niejako dług wdzięczności Wrocławowi. W tych badaniach wyszedł naprzeciw tworzącym się środowiskom badawczym w Katowicach, Opolu, Zielonej Górze, Szczecinie i Słupsku. Potrafił też stworzyć płaszczyznę współpracy z ośrodkami, które już miały duże doświadczenie w badaniach regionalnych. Myślę tu przede wszystkim o Poznaniu. Badania te, prowadzone pod Jego egidą, przyczyniły się jednocześnie do zbliżenia wrocławskiego ośrodka ze środowiskami historyków niemieckich i czeskich. Efektem patronowania bada-

niom śląskim jest pokaźna liczba monografii, obejmująca całość dziejów Śląska od czasów prehistorycznych do historii najnowszej, ponadto tomy wydawnictw źródłowych oraz seria wydawnicza „Dzieje Śląska”. Profesor potrafił również zainspirować studia nad dziejami nauki polskiej na Śląsku, które ukazywały sposób adaptacji przez lwowską tradycję naukową dorobku niemieckiego, stworzonego we Wrocławiu. Znalazło to odzwierciedlenie we wspaniałym dziele, zatytułowanym *Historia Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1702–2002*, a opublikowanym na 300-lecie powstania, oraz w serii wydawniczej źródeł „Studia i Materiały z dziejów Uniwersytetu Wrocławskiego”, z których tom 6 ukazał się przed rokiem.

Prezentując sylwetkę Profesora Wrzesińskiego, nie można nie zauważyć Jego osiągnięć na polu kształcenia kadry naukowej. Jego seminarium doktorskie ukończyło ponad 50 doktorów. Wszyscy oni podkreślają, że Profesor był dla nich mistrzem i nauczycielem wyjątkowo wymagającym. Z grupy tej kilkanaście osób jest dzisiaj profesorami lub doktorami habilitowanymi. Dla Profesora praca z młodymi badaczami była zawsze sprawą niesłychanie ważną, gdyż od nich, zdaniem Profesora, zależy przyszłość polskiej nauki. Ci, którzy wyszli z kręgu uczniów Wojciecha Wrzesińskiego, nie tylko zachowują w swoich badaniach te wartości, które przekazał im Profesor na seminariach, lecz także je wzbogacają. W polskiej historiografii istnieje po prostu szkoła Wrzesińskiego, a przecież tak niewielu wybitnym profesorom to się powiodło.

Stają teraz przed ogromnym problemem wyliczenia wielu instytucji i organizacji, w których zasiada Profesor Wojciech Wrzesiński. Chyba nie zdołam ich wszystkich wymienić. Pozwo-

lę sobie wskazać tylko najważniejsze. Otóż jest On członkiem Polskiej Akademii Umiejętności, przez dwie kadencje był prezesem Polskiego Towarzystwa Historycznego, a do tej pory zasiada w Prezydium Zarządu Głównego. Jest od sześciu lat członkiem Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych, członkiem Komisji Nagród przy Prezesie Rady Ministrów, zasiada od wielu lat w prestiżowym jury nagrody „Polityki”, uczestniczy w działalności Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”. Nie potrafię, ale przede mną nie udało się to również innym, w tym wydawcom Jego Księgi Jubileuszowej na 70-lecie urodzin, wymienić wszystkich towarzystw naukowych, komitetów i rad redakcyjnych oraz redakcji, których Profesor Wrzesiński jest członkiem.

Profesor Wrzesiński jest człowiekiem i badaczem nietuzinkowym, jest mistrzem i autorytetem nie tylko na polu badań nad dziejami XIX i XX wieku, lecz także w dziedzinie organizacji nauki, na niwie społecznej. To właśnie Jemu miasto Wrocław nadało piękną nagrodę *Honor virtutis praemium*. Swoim barwnym życiorysem potwierdził ogromną solidność i obiektywizm. Potrafi być w ocenach surowy, ale i obiektywny, a zarazem ogromnie życzliwy. Profesor Wrzesiński potrafi trwać przy własnym zdaniu, nawet wtedy, gdy jest w mniejszości. Kieruje się wówczas dążeniem do utrzymania wysokiej rangi nauki historycznej i to pozostaje zawsze sprawą priorytetową. Jest zdecydowanym przeciwnikiem „drogi na skróty” i „miałkości” w dociekaniach badawczych. Był i jest przeciwny, jak to podkreślił podczas Krakowskiego Zjazdu Historyków Polskich, temu, aby politycy nadawali historii kształt na miarę swoich bieżących potrzeb. Ubolewa nad tym, że o świadomości historycznej społeczeństwa często w większym stopniu decyduje gra komputerowa, a nie najlepiej udokumentowane

źródłowo studia. Kiedy dzisiaj czytam tekst Wojciecha Wrześcińskiego ze wspomnianego Krakowskiego Zjazdu na temat *Polska Nauka Historyczna u progu XXI wieku*, wygłoszonego w zupełnie innej rzeczywistości politycznej, to ze zdziwieniem stwierdzam, że nic mnie w tzw. polityce historycznej prowadzonej obecnie nie powinno dziwić. Znajdują się tam bowiem prorocze słowa o groźbie jednostronnej wizji Polski i Polaków, o lansowaniu uproszczonego obrazu naszej przeszłości narodowej.

W zakończeniu mojej opinii chciałbym powtórzyć i podkreślić nie tylko to, że Profesor Wojciech Wrześciński jest autorem epokowych prac, lecz także fakt, że Jego życie ukształtowała historia. Odwdzięcza się jej (tj. historii) tym samym, bada ją i wpływa na kształtowanie świadomości historycznej wielu Polaków. Wreszcie pozostaje wierny nauce swojego mistrza i jest nie tylko świadkiem, lecz także współreżyserem.

Wniosek Senatu Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach o nadanie Wojciechowi Wrześcińskiemu tytułu doktora honoris causa jest zatem ze wszelkich miar uzasadniony.

Szczecin, 29 listopada 2009

Prof. dr hab. Edward Włodarczyk

WYSTĄPIENIE

Dziekan Wydziału Humanistycznego prof. dr hab. Jadwigi Muszyńskiej na posiedzeniu Rady Wydziału Humanistycznego odbytym 22 kwietnia 2010 roku z wnioskiem o nadanie tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach prof. zw. dr. hab. Wojciechowi Wrzesińskiemu

Szanowna Pani Rektor

Zwracamy się z uprzejmą prośbą o zaakceptowanie naszego wniosku o nadanie w bieżącym roku akademickim Profesorowi zw. dr. hab. Wojciechowi Wrzesińskiemu doktoratu honoris causa naszego Uniwersytetu.

Profesor Wojciech Wrzesiński jest wybitnym uczonym, historykiem specjalizującym się w historii najnowszej oraz myśli politycznej XIX i XX wieku. Związany jest z wieloma przodującymi ośrodkami naukowymi w kraju i zagranicą. Jest autorem prawie 800 publikacji, których większość przetłumaczono na obce języki. W Jego dorobku znajdują się naukowo znaczące i odnotowywane w historiografii innych państw prace w języku niemieckim, angielskim i rosyjskim, w których podejmował wiele istotnych zagadnień z dziejów Polski.

Wybitną rolę odgrywa też Profesor Wrzesiński w organizacji polskiej nauki historycznej i szkolnictwa wyższego. Od 1997 roku jest członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, zasiada w wielu towarzystwach, komitetach i radach

naukowych oraz redakcjach czasopism. W 1991 roku powołano Go do Rady do Spraw Nauki przy Prezydencie RP oraz do Komisji Nagród przy Prezesie Rady Ministrów. Obecnie już czwartą kadencję należy do grona członków Centralnej Komisji do Spraw Tytułu i Stopni Naukowych. Wybierano Go do Komitetów Polskiej Akademii Nauk – Komitetu Nauk Historycznych i Komitetu Badań nad Polonią, oraz do Instytutu Historii PAN. Profesor uczestniczy w działalności Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” od chwili jego powstania, a redakcja „Polityki” powierzyła Mu funkcję przewodniczącego jury przyznawanych przez nią dorocznych nagród z zakresu historii. Bliskie Profesorowi Wrześcińskiemu jest Polskie Towarzystwo Historyczne, w którym od 1983 do 1998 roku niezmiennie pełnił funkcję wiceprezesa. W 1998 roku wybrano Go prezesem Polskiego Towarzystwa Historycznego i sprawował tę najwyższą w stowarzyszeniu funkcję przez dwie kadencje, do 2003 roku. W 1999 roku zorganizował Powszechny XVI Zjazd Historyków Polskich.

Za swą owocną działalność był wielokrotnie wyróżniany nagrodami, a za całokształt osiągnięć naukowych otrzymał prestiżową Nagrodę Premiera Rzeczypospolitej Polskiej.

Profesor Wojciech Wrześciński otrzymał już tytuły doktora honoris causa kilku ośrodków akademickich. Uznajemy za wielki zaszczyt, jaki uczyni Wydziałowi Humanistycznemu i całej społeczności akademickiej, przyjmując tę godność z poręczenia władz naszego Uniwersytetu.

Wniosek, oprócz Dziekana Wydziału Humanistycznego prof. dr hab. Jadwigi Muszyńskiej, poparło pięciu innych profesorów: Wiesław Caban, Wojciech Iwańczak, Waldemar Kowalski, Regina Renz i Józef Smoliński.

WNIOSEK

Jej Magnificencji Rektor prof. zw. dr hab. Reginy Renz o nadanie tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach prof. zw. dr hab. Wojciechowi Wrześcińskiemu, zgłoszony na posiedzeniu Senatu 29 kwietnia 2010 roku

Mam zaszczyt wnieść pod obrady Wysokiego Senatu wniosek o nadanie tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach znakomitemu człowiekowi i wybitnemu historykowi.

Wojciech Wrześciński to jeden z najwybitniejszych polskich uczonych, wytrawny badacz dziejów XIX i XX wieku, ceniony niemcoznawca. Jest autorem około 800 prac naukowych, w tym kilkudziesięciu książek fundamentalnych w polskiej historiografii XIX i XX wieku oraz historiografii stosunków polsko-niemieckich. Ten ceniony znawca dziejów polskiej myśli politycznej redaguje znamienite serie wydawnicze, jest organizatorem nauki, członkiem prestiżowych organizacji i towarzystw naukowych.

W obszernym dorobku naukowym znawcy historiografii podkreślają przede wszystkim pionierskie prace Profesora Wrześcińskiego, obejmujące dzieje stosunków polsko-niemieckich, począwszy od książki debiutanckiej *Ruch polski na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach 1920–1939*, poprzez *Polski ruch narodowy w Niemczech (1922–1939)*, aż po dzieło fundamentalne, pomnik polskiej i niemieckiej historiografii, *Sąsiad. Czy wróg? Ze studiów nad kształtowaniem obrazu Niemca w Polsce w latach 1795–1939*.

Nadanie tytułu doktora honoris causa Profesorowi Wojciechowi Wrzesińskiemu to wielkie wydarzenie w dziejach naszej uczelni, tym większe, że honorujemy wybitnego historyka, w uznaniu Jego wyjątkowej działalności o uniwersalnym i humanistycznym charakterze.

REKTOR

Prof. zw. dr hab. Regina Renz

Opracowanie
Wydawnictwo
Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego
Jana Kochanowskiego w Kielcach
Kielce 2010

Druk
i
oprawa

25-620 Kielce, ul. Kolberga 4
tel. (041) 345-01-18, 345-14-20
tel./fax (041) 368-47-38
glowaccy@kielce.home.pl
www.glowaccy.pl

Uniwersytet
Humanistyczno-Przyrodniczy
Jana Kochanowskiego
w Kielcach